

Шпеко Анна Андріївна,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
e-mail: annashpeko16@gmail.com*

Стрілець Світлана Іванівна,

*доктор педагогічних наук,
декан факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуалізовано проблему впливу цифрового освітнього середовища на формування емоційної культури молодших школярів в умовах стрімкої цифровізації суспільства. Висвітлено можливості цифрових технологій для емоційного розвитку. Розглянуто ризики, пов'язані зі зменшенням живого спілкування та емоційним перенавантаженням. Наведено приклади сайтів, які доцільно використовувати під час дистанційної та очної роботи зі школярами. Відзначено потенціал штучного інтелекту у збагаченні емоційного дитячого досвіду завдяки творчій інтерпретації мистецьких творів.

Ключові слова: *цифрове освітнє середовище, емоційна культура, діти молодшого шкільного віку.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Одним із процесів інноваційного розвитку суспільства є цифровізація. Вона трансформує традиційну освіту, перетворює її на гнучку, динамічну систему, переорієнтовує на інші формати взаємодії, водночас переосмислює організаційні та управлінські процеси, активно впроваджуючи технології задля задоволення нових потреб особистості й суспільства в цифровому середовищі. Діти молодшого шкільного віку дедалі частіше використовують цифрові технології у повсякденні та закладах освіти, що помітно детермінує стрімку зміну освітнього ландшафту. Це актуалізує проблему не лише академічного, а й соціально-емоційного розвитку учнів, аби запобігти редукції емоційного досвіду. У зв'язку з цим постає питання про те, як цифрове освітнє середовище впливає на формування емоційної культури молодших школярів – важливого компонента добробуту та чинника соціалізації, основи якого закладаються саме у цей віковий період.

Аналіз останніх наукових публікацій. Шляхи формування емоційної культури у дітей молодшого шкільного віку репрезентовано у дослідженнях Н. Бібік (на уроках читання), Т. Борисової, Т. Дорошенко (на уроках мистецтва), О. Демченко і С. Драбинюк, А. Кравцової та І. Кравцової (у роботі з дітьми з ООП). Н. Білоконна, Н. Казьмірчук, О. Рябошапка, Т. Тертична, О. Федій, О. Цюняк, М. Яковишина приділяють увагу розкриттю аспектів формування емоційної культури майбутнього вчителя початкових класів, акцентуючи на важливості високого рівня її сформованості у фахівців початкової

ланки освіти. О. Єршовенко розглядає питання формування емоційної культури учнів у контексті підготовки учителів початкової школи.

Мета дослідження полягає у висвітленні аналізу впливу цифрового освітнього середовища на формування емоційної культури молодших школярів.

Виклад дослідження. Для багатьох українських школярів цифрові технології стали постійним засобом зв'язку з учителями й однокласниками, фактичною заміною фізичного закладу освіти протягом тривалого проміжку часу, тобто наразі вони – члени віртуального освітнього простору. Під останнім розуміють компонент цифрового освітнього середовища, психолого-педагогічний і організаційно-технічний майданчик в Інтернеті, цілеспрямовано спроектований з дотриманням умов, сприятливих для ефективного навчання та особистісного зростання, зрештою, досягнення освітніх цілей [3, с. 4]. Відповідно здобувачам освіти має надаватися систематична дистанційна підтримка, і водночас, так само як до учнів молодшого шкільного віку на очному навчанні, до них мають цілеспрямовано застосовуватися методи й прийоми формування емоційної культури.

Поняття емоційної культури розглядають як складову культури особистості, що базується на її цінностях та емоційному світі, зрештою проявляється у вираженні, розумінні, усвідомленні, аналізі й оцінці, регулюванні емоційних станів, узгодженні власної поведінки зі встановленими нормами, інтерпретації емоцій інших людей, завдяки емпатичним стосункам і активному слуханню [1, с. 136]. У молодшому шкільному віці ця культура починає формуватися, тому вчителю доцільно, окрім формування компетентностей академічного спрямування, надавати великого значення визначенню настрою, обміну враженнями, взаємодії учнів з дорослими й однолітками, спільній проєктній діяльності, моделюванню соціальних ситуацій, аби емоційна саморегуляція, уміння співпереживати та слухати активно розвивалися і сприяли здатності протидіяти агресивним імпульсам.

У добу стрімкої цифрової трансформації освітній простір інтегрується з цифровими технологіями, що змінює підходи до навчання та розвитку здобувачів освіти. Для емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку цифрове освітнє середовище має як потенціал, так і ризики.

Чат і відеозв'язок під час дистанціювання допомагають підтримувати комунікацію з педагогами та однокласниками у невимушеній атмосфері. Можливість ділитися емодами у соцмережах і месенджерах чи натискання реакцій, що «вилітають» у відеоконференціях Zoom спрощує й поглиблює розуміння того, що відчуває оточення. Водночас зменшення кількості живого спілкування з однолітками й учителями та потреба у ньому може надмірно занурити у віртуальний простір і спричинити зниження здатності розпізнавати й коректно виражати емоції в реальному житті. За умови відсутності зорового контакту і невербальних сигналів знижуються можливості для розвитку емпатії, тому вкрай необхідно під час онлайн-зустрічей наголошувати на ввічливості камери, якщо плануємо отримати максимальний зворотний зв'язок. Зазначимо, що зміна фону за бажанням учнів і вчителя є доповненням до створення включеного простору, що відповідає тематиці уроку чи концепції дня.

Встановлення правил нетикету, зокрема ввічливість у чатах, повага до думки інших, заборона агресивного контенту є складовими підтримки безпечного освітнього середовища. Учитель, який надсилає дітям посилання, має переконатися у відсутності стороннього агресивного вмісту, який здатен деформувати уявлення дитини про норми поведінки.

Арттерапевтичні елементи – потреба сучасного суспільства, адже мистецькі твори, безсумнівно, є засобами формування емоційної культури учнів. Обираючи серед 14 ігор, доступних на сервісі «Chrome Music Lab», діти можуть весело та пізнавально проводити час за створенням ритму і мелодій, де потрібно використовувати яскраві кольори для малюнків, керувати музичними інструментами монстрів, записувати власний голос чи звуки тощо.

Доцільно розглядати й можливості штучного інтелекту, адже програми, створені на його основі, створюють пісні, вірші, картини, хоча це й породжує дискусії щодо знецінення праці справжніх митців. Як результат, учні не тільки мають змогу краще пізнати та відчути внутрішній зміст роботи, спробувати її відтворити в інших різновидах мистецтва (наприклад, надати поезії музичного обрамлення на сайті «Sunpo» чи проілюструвати сюжет книги, використавши генератор «Recraft», «Bing Image Creator», «Craiyon» та інші), а й додати власного емоційного забарвлення, змінивши ставлення автора до зображуваного. Є додатки, які допомагають створити мем за прочитаним твором чи анімувати малюнки – дитина бачить результат своєї творчості в русі (наприклад, вебінструмент «Monster Mash» за намальованим контуром істоти анімує її, а «Animated Drawings» дозволяє оживити зображення, створене на папері).

Способом виразити індивідуальність і передати якомога точніше свої відчуття у месенджерах є стикери, які створюються у процесі роботи з ботом, або у додатках, як-от «Bitmoji». Створення колажу на будь-якій спільній дошці із зображеннями предметів або героїв, які уособлюють емоції, також доцільне для усвідомлення різних станів і потреб інших. Це може бути подано у вигляді будинку, де кожен учень заповнить свою кімнату, доповнивши чи змінивши певні елементи, наприклад, крісло спокою, вікно радості, куточок смутку.

Сайт «Emojiall» слугує корисним ресурсом для формування емоційної культури, оскільки містить перелік емодзі за класифікаціями, інформацію про їхнє значення, ігри зі створенням візерунків з емодзі та можливість поспілкуватися з персонажами, у яких різні емоції, ролі, особистісні риси, стиль спілкування за допомогою штучного інтелекту.

Ефективною практикою для розвитку самоусвідомлення учнів є налаштування їх на відкритість і товариськість на початку уроку. З цією метою вчителі можуть проводити вправу «Криголам», розміщуючи її на презентаціях чи віртуальних дошках. Суть деяких варіантів вправи полягає в тому, що учні відповідають на запитання для кращого знайомства або співвідносять свій настрій із настроєм персонажа на зображенні. Окрім цього, завдяки генераторам зображень з прописаним промптом, учні можуть представити настрій у вигляді певного героя: для цього пропонуємо подати запит, подібний до цих речень: «Сум – це самотній гном, що ховається під парасолькою», «Зацікавленість – це зайчик, який дивиться на велику повітряну кулю із морквинами в небі».

Гейміфікація позитивно залучає цифрове покоління до освітнього процесу через ігрові елементи. Завдяки віртуальним образам (анімаціям, ігровим персонажам, аватарам) проявляється повноцінний емоційний спектр, хоча часто й спрощуються або спотворюються реальні емоційні реакції. Інтерактивні форми навчання зазвичай викликають бажані емоції, проте педагог має розуміти, що надмірна кількість цифрових стимулів знижує здатність до концентрації та емоційного контролю, що призводить до психоемоційного перенавантаження.

Учитель початкових класів, який здатний підтримувати формування емоційної культури, вмело поєднує ігри та вправи соціально-емоційного спрямування з програмованим змістом; адаптує цифрові інструменти до особливостей невизначеного часу; розробляє, добирає та радить психологічно безпечний і віково-орієнтований цифровий контент; обов'язково підтримує відчуття живої міжособистісної взаємодії у процесі онлайн-уроків чи заходів; повідомляє й узгоджує правила безпечної та етичної комунікації в мережі; сприяє підвищенню компетентності батьків щодо емоційного розвитку у цифрову добу. Відтак школяр і відчуває підтримку для збереження ментального здоров'я, і досягає результатів навчання, як-от «регулює власний емоційний стан», «використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок», «збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід» [2].

Отже, формування емоційної культури в цифрову епоху потребує міждисциплінарного підходу, співпраці педагогів, психологів і батьків, балансування цифрового й живого досвіду, інтеграції вправ з арттерапевтичними елементами та

формування безпечної онлайн-взаємодії. Тобто завдяки свідомому педагогічному супроводу та за грамотного виконання перелічених умов у результаті можна побачити дитину, зацікавлену у розумінні себе й інших, соціально активну та відкриту до прояву емоцій.

Перспективи. У майбутніх наукових розвідках прагнемо розкрити особливості використання цифрових технологій для саморегуляції емоційного стану учнів початкової школи, а також розробити ефективні методичні підходи майбутнім учителям для їхньої інтеграції в освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоменко О. А. Підготовка учителів початкової школи до формування емоційної культури учнів. *Реалізація концепції едукції фахівців освітньої галузі в умовах інноваційного розвитку суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 травня 2024 р.). Харків : ХГПА, 2024. С. 135–139.
2. Державний стандарт початкової освіти. : затв. Постановою Каб. мін. України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Смульсон М. Л. Психолого-педагогічні засади дистанційного навчання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2024. Т. 6. № 2. С. 1–5.